49- KITÂBU'L-ITK
1- Hürriyete Kavusturma Ve Bunun Fazileti Hakkinda Gelen Seyler Babi
2- Bâb: Kölelerin Hangisi(Nin Hürriyete Kavusturulmasi) Daha Faziletlidir?
3- Günes Tutulmasinda (Yakici Rüzgârlar, Zelzeleler Gibi Diger Ilâhî) Âyetler Sirasinda Köleleri Hürriyete Kavusturmanin Müstehâb Olmasi Babi
4- Bâb: Bir Sahis Iki Kisi Arasinda Ortak Bir Köleyi Âzâd Ettigi Yâhud Ortaklar Arasindaki Bir Disi Köleyi Âzâd Ettigi Zaman?
5- Bâb: Bir Sahis Kendi Mali Olmadigi Hâlde Bir Kaledeki Hissesini Bagislayip Âzâd Ederse, Bu Köle, Hürriyeti Satin Alma Akdinde Oldugu Gibi, Kendisine Mesakkat Verilmeksizin Çalistirilir
6- Kul Âzâd Etmek. Kadin Bosamak Ve Benzeri Islerde Yanilma Ve Unutma(Nin Hükmü) Babi
7- Bâb: Bir Adam Kendi Kölesi Için, Onu Hürriyete Kavusturmaya Niyet Ederek "O Allah Için (Hürdür)" Dedigi Zaman (Bu Sahihtir)
8- Çocuk Anasi(Nin Hükmü) Babi
9- Hürriyeti Sahibinin Ölümüne Baglanmis Müdebber Kölenin Satilip Alinmasi Babi
10- Velâ'nin (Âzâd Edenin Âzâd Edilene Mîrâsçî Olma Hakkinin) Satilmasi Ve Hibe Edilmesinin Hükmü) Babi
11- Bâb: Bir Adamin Kardesi Yâhud Amcasi Müsrik Bulunup Da Esîr Alindigi Zaman, Fidye Verilip Esirlikten Kurtarilir Mi?
12- Müsrikin Âzâd Etmesi(Nin Hükmü) Babi
13- Arab'dan (Esîr Alarak) Köleye Mâlik Olup Da Bunu Hibe Eden, Satan, Onunla Cinsî Münâsebet Yapan, Fidyesini Veren Ve Çoluk Çocugu Esîr Alan Kimse Babi
14- Cariyesini Güzel Edeblendiren Ve Ona Ilim Ögreten Kimsenin Fazileti Babi
15- Peygâmber(S)'In: "Köleler sizin kardeslerinizdir. Onun için onlara yemekte oldugunuz yemeklerden yediriniz" Kavli Babi
16- Rabb'inin Ibâdetini Güzel Yaptigi, Efendisine De Dogru Ve Iyi Is Yaptigi Zaman Böyle Kölenin (Ecri) Babi
17- Köleye Karsi Büyüklenmenin Kerîhligi Ve Insanin : Kendi Kölesine "Kulum, Cariyem" Demesinin Hükmü Babi
18- Bâb: Bir Sahsa Hizmetçisi Yemegini Getirdigi Zaman (Onun Da Yemesi Için Beraberinde Oturtsun)
19- Bâb:
20- Bâb:

Rahman ve Rahîm olan Allah'in ismiyle

49- KITÂBU'L-ITK

(Hürriyet ve Köleyi Hürriyete Kavusturma Kitabi)

1- Hürriyete Kavusturma Ve Bunun Fazileti Hakkinda Gelen Seyler Babi [1]

Ve Yüce Allah'in su kavli: \O), kul âzâd etmektir. Yâhud salgin, açlik gününde yakinligi olan bir yetime yâhud toprakta sürünen bir yoksula yemek yedirmektir" (ei Beied: 13-16) [2].

1-.....Bana Alî ibn Hüseyn Zeyne'l-Âbidîn'in dostu olan Saîd ibnu Mercâne tahdîs edip söyle dedi: Alî ibn Hüseyin dedi ki, Ebû Hureyre (R) bana sunu söyledi: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Her kim bir müslümân kisiyi kölelikten âzâd ederse (hürriyetine kavusturursa) Allah, o âzâd edilenin her uzvuna mukaabil âzâd eden adamin uzuvlarini atesten âzâd eder".
(Geçen senedle) Saîd ibn Mercâne söyle dedi: Ben bir kerre Ebû Hureyre'nin bu hadîsini dostum Alî ibn Hüseyin (Zeyne'l-Âbidîn)'e götürdüm. Alî ibn Hüseyin hemen kendisine âid olan bir köleyi kas-dedip, onu hürriyete kavusturdu. Hâlbuki vaktiyle Abdullah ibn Ca'-fer ibn Ebî Tâlib, Alî ibn Hüseyin'e bu köle mukaabilinde onbin dirhem yâhud bin dînâr vermisti [3].

2- Bâb: Kölelerin Hangisi(Nin Hürriyete Kavusturulmasi) Daha Faziletlidir?

2-..... Ebû Zerr (R) söyle dedi: Ben Peygamber(S)'e:
— Hangi amel daha faziletlidir? diye sordum. Peygamber:
— "Allah'a îmân etmek ve Allah yolunda cihâd eylemek" buyurdu.
Ben:
— Esîr veya kölelerin hangisi(ni âzâd etmek) daha faziletlidir? diye sordum.
— "Bahâca en yüksek ve sahihleri yaninda en iyi olandir" buyurdu.
Ben:
— Köle âzâd edemez isem? diye sordum. Peygamber:
— "Fakir veya ailesinden ayri olana yardim edersin, yahud da beceriksiz, is bilmez kimseye is yapiverirsin" buyurdu. Ben:
— Eger bu yardimi da yapamaz isem? dedim. Peygamber:
— "Serr(in)den insanlari serbest birakirsin! Sübhesiz bu da kendi nefsine sadaka yapmakta oldugun bir sadakadir" buyurdu [4].

3- Günes Tutulmasinda (Yakici Rüzgârlar, Zelzeleler Gibi Diger Ilâhî) Âyetler Sirasinda Köleleri Hürriyete Kavusturmanin Müstehâb Olmasi Babi

3-.....Esma bintu Ebî Bekr (R): Peygamber (S) günes tutulmasi hâdisesinde köleleri hürriyete kavusturmayi emretti, demistir. Bu hadîsi ed-Derâverdî'den; o da Hisâm'dan senediyle rivayet etmekte Alî ibnu'I-Medînî, Mûsâ ibn Mes'ûd'a mutâbaat etmistir [5].

4-.....Buradaki senedle yine Esma bintu Ebî Bekr (R): Bizler ay tutulmasi sirasinda (da) köle âzâd etmekle emrolunurduk, demistir [6]

4- Bâb: Bir Sahis Iki Kisi Arasinda Ortak Bir Köleyi Âzâd Ettigi Yâhud Ortaklar Arasindaki Bir Disi Köleyi Âzâd Ettigi Zaman?

5-.....Abdullah ibn Umer (R)'den, Peygamber (S): "iki kisi arasinda ortak olan bir köleyi âzâd eden, eger zengin ise kölenin kiymeti ta'yin olunur, sonra kölenin tamâmi hürriyete kavusturulur*' buyurmustur, [7].

6-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (o, söyle demistir): Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: <cHer kim bir köledeki hissesini bagislayip âzâd eder ve kölenin, geri kalan degerine ulasacak derecede bir mali bulunursa, o pay için köleye âdilce bir kiymet konulur da o payini âzâd eden, diger ortaklarin hisselerini verir ve onun hesabina köle hürriyetine kavusup âzâd olur. Sayet hissesini ilk âzâd edenin diger ortaklarin hisselerini ödeyecek mali bulunmazsa, köleden âzâdladigi hissesi âzâd olmustur".

7-.....Ibn Umer (R)'den (söyle demistir)i Rasûhillah (S) söyle buyurmustur: "Her kim bir köledeki payini bagislayip âzâd eder, ve o kölenin, bütün bedeline yetisecek bir mali bulunursa, o kölenin tamamen hürriyete kavusturulmasi bu zâtin üzerine vâcibdir. Eger bu zâtin böyle bir mali yoksa köleye hissesini âzâd edenin huzurunda kölenin âdil surette kiymeti takdir olunur da o köleden bu zâtin âzâd ettigi pay kadari âzâd edilmis olur".
Bize Müsedded tahdîs edip söyle dedi: Bize Bisr, Ubeydullah'-tan tahdîs etti. Müsedded, zikrolunan bu isnâdla bu hadîsi kisaca getirdi.

8-.....BizeHammâd,Eyyûb'dan;o daNâfi'den; o da Ibn Umer (R)'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Her kim bir memlûkteki kendi payini yâhud bir abddeki kendi hissesini bagislayip âzâd eder ve kendisinin de bu kölenin âdil surette ta'yin edilecek kiymetine ulasacak kadar mali varsa, bu köle hürriyete kavusmustur" buyurmustur.
Nâfi' dedi ki: "Eger bu zâtin böyle bir mali yoksa, artik o köleden bu kisinin âzâdladigi hissesi âzâd olur".
Eyyûb es-Sahtiyânî: Bu malsizin hükmü, Nâfi'in kendinden söyledigi birsey mi, yâhud hadîse dâhil birsey mi; bilmiyorum, dedi [8].

9-..... Bize Mûsâ ibnu Ukbe tahdîs edip söyle dedi: BanaNt fi', ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Ibn Umer, ortaklar arasinda ortak bulunacak erkek köle yâhud kadin köle hakkinda fetva verir idi de söyle derdi: Ortaklardan biri köleden olan kendi payini âzâd ederse, bu kölenin tamamen âzâd edilmesi su takdirde onun üzerine vâcib olmustur: Söyle ki: Bu âzâd edenin, ortaklarin hisselerine yetecek kadar mali bulundugu zaman, bu âzâd edenin malindan âdil surette bir kiymet takdiri yapilir (yânî digerlerinin paylari hesâb ve ta'yîn olunur) da diger ortaklarin paylari kendilerine ödenir ve hürriyete kavusturulan kölenin yolu bosaltilir. îbnu Umer, bunu Pey-gamber(S)'den olmak üzere haber veriyordu.
Bu hadîse el-Leys ibn Sa'd, Ibnu Ebî Zi'b, Magâzt sahibi Mu-hammed ibn Ishâk, Cuveyriye ibn Esma, Yahya ibn Saîd, Ismâîl ibn Umeyye de Nâfi'den; o da Ibn Umer'den; o da Peygamber(S)'den

olmak üzere muhtasar olarak rivayet etmislerdir [9].

5- Bâb: Bir Sahis Kendi Mali Olmadigi Hâlde Bir Kaledeki Hissesini Bagislayip Âzâd Ederse, Bu Köle, Hürriyeti Satin Alma Akdinde Oldugu Gibi, Kendisine Mesakkat Verilmeksizin Çalistirilir

10-.... Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S): "Her kim bir köleden bir hisse bagislayip âzâd ederse..." buyurdu.

11-.....Bize Saîd (ibn Muserhed), Katâde'den; o da en-Nadr ibnu Enes'ten; o da Besîr ibnu Nehîkin'den; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Her kim bir mem-lûkteki bir payi yâhud hisseyi bagislayip âzâd eder ve kendine âid bir mali da bulunursa, (diger hisseleri bu sahis kendi malindan ödemek yoluyla) bu kölenin kölelikten tamâmiyle kurtulmasi bu kimse üzerine vâcibdir. Sayet bu hissesini bagislayanin mali yoksa, kölenin âdil surette kiymeti takdir olunur ve (diger ortagin hissesini kazanmasi için), üzerine mesakkat olmayacak sekilde çalistirilir" [10].
Bu hadîsi Katâde'den rivayet etmesinde Saîd ibn Ebî Arûbe'ye Haccâc ibnu Haccâc, Ebân ibn Yezîd ve Mûsâ ibnu Halef mutâbaat etmislerdir. Bu hadîsi Su'be ibnu'l-Haccâc kisaltmistir [11].

6- Kul Âzâd Etmek. Kadin Bosamak Ve Benzeri Islerde Yanilma Ve Unutma(Nin Hükmü) Babi

Kula hürriyet verme ancak Yüce Allah'in rizâsi için olur [12].
Peygamber (S) de: "Her bir kimsenin niyet ettigi ne ise eline geçecek olan ancak odur" buyurmustur [13].
Unutan ve yanilan kimseler için hiçbir niyet yoktur [14].

12-..... Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S): "Allah benim sebebimle ümmetim ferdlerinin gönüllerinin sessizce konusup düsündügü yaramaz hâtiralari -kul onlari islemedigi veya söylemedigi müddetçe- affeylemistir" buyurdu [15].

13-.....Alkame ibn Vakkaas el-Leysî söyle demistir: Ben Umer
ibnu'l-Hattâb(R)'dan isittim; Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Amellerim kiymeti) ancak niyete göredir. Herkesin niyet ettigi ne ise, eline geçecek olan odur. Her kimin hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne yönelik ise, hicreti Allah 'a ve Rasûlü 'ne varicidir. Artik nail olacagi bir dünyâ veya evlenecegi bir kadindan dolayi hicret etmis kimsenin hicreti (Allah'in ve Rasûlü'nün rizâsina degil), hicretinin [16]

sebebi olan seye varicidir" .

7- Bâb: Bir Adam Kendi Kölesi Için, Onu Hürriyete Kavusturmaya Niyet Ederek "O Allah Için (Hürdür)" Dedigi Zaman (Bu Sahihtir)

Ve hürriyete kavusturmada sâhid getirme.

14-.....Ebû Hureyre, kölesiyle beraber Islâm'a girmek isteyerek (Yemen'den Medine'ye) yönelip gelirken, bu iki yolcudan herbi-ri yolu sasirip birbirinden ayri düsmüstü. Bundan sonra (günün birinde) Ebû Hureyre Peygamber'in beraberinde oturdugu sirada, köle çikageldi. Peygamber (S) hemen:
— "Yâ Ebâ Hureyre! Su kölendir. Sana gelmistir" buyurdu.
Ebû Hureyre de:
— (Yâ Rasûlallah!) Ben de seni sâhid yapiyorum ki, o köle muhakkak (Allah için) hürrdür, dedi ve içinde Medine'ye ulastigi vakti söylerken su beyti insâd etti:
Yâ îeyleten inin tvlihâ ve •anâihû Alâ eiuiehâ min dâreti'î-küfri necceti (Ey sefer gecesi! Uzunlugundan, yorgunluk ve mesakkatinden Allah'a siginirim. Maamâfîh bu mesakkatli uzun gece küfür yurdundan beni kurtarmistir.) [17]

15-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ben (islâm'a girmek isteyerek) Medine'ye Peygamber'in huzuruna geldigim zaman (yolda söyledigim) su siiri insâd ettim:
Yâ leyleten min tûlihâ ve anâihâ Ala ennehâ min dâreti'l-küfri necceti
Ebû Hureyre dedi ki: Bana âid olan bir köle yolda benden kaçmisti. Ebû Hureyre dedi ki: Peygamber'in huzuruna geldigim zaman O'nunla Islâm üzerine bey'atlastim. Ben Peygamber'in yaninda bulundugum sirada ansizin o köle çikageldi. Rasûlullah (S) hemen bana hitaben:
— "Yâ Ebâ Hureyreîe! Su senin köîendir!" buyurdu. Ben de:
— O, Allah rizâsi için hürrdür, dedim ve o köleyi âzâd eyledim. Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: Ebû Kurayb, Ebû Usâme'den
yaptigi rivayetinde: ("O, Allah rizâsi içindir" dedi de) "Hürrdür" sözünü söylemedi.

16-.....Bize Ibrâhîm ibn Humeyd, Ismail'den; o da Kays'tan tahdîs etti. O söyle demistir: Ebû Hureyre (R) Islâm'a girmek isteyerek kölesiyle birlikte Medine'ye yönelip gelirken, bu iki yolcudan her-biri yolu sasirip kendi yol arkadasindan ayri düstü. Hadîsin gerisi yukarida geçen lâfiz iledir. Sonunda da: Muhakkak ben seni sâhid yapiyorum ki, o köle Allah içindir, demistir [18].

8- Çocuk Anasi(Nin Hükmü) Babi [19]

Ebû Hureyre (R) Peygamber(S)'den olmak üzere sunu söyledi: "Köle kadinin kendi efendisini dogurmasi kiyamet alâmetler indendir [20].

17-.....Âise (R) söyle demistir: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardesi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a, Zem'a'nin cariyesinin oglu Abdurrahmân'i kendisine almasini vasiyyet etmis ve Utbe: O çocuk benim oglumdur, demis. Rasûlullah (S) fetih zamâm Mekke'ye gelince Sa'd (ibn Ebî Vakkaas), Zem'a'nin cariyesinin oglunu yakaladi ve onu Rasûlullah'a getirdi. Beraberinde (Sevde'nin erkek kardesi) Abd ibn Zem'a'yi da getirdi. Sa'd:
— Yâ Rasûlallah! Bu kardesim Utbe'nin ogludur. O bana bu çocugun kendi oglu olduguna ahid vermistir, dedi.
Bunun üzerine Abd ibn Zem'a da:
— Yâ Rasûlallah! Bu çocuk benim kardesimdir. (Babam) Zem'-a'mn cariyesinin ogludur. Onun dösegi üzerinde kendi cariyesinden dogmustur, dedi.
Rasûlullah, Zem'a'nin cariyesinin ogluna bakti. Gördü ki o çocuk, Utbe'ye insanlarin en çok benzeyenidir. Akabinde Rasûlullah, o çocuk kendi babasinin dösegi üzerinde dogdugu için:
—"Yâ Abdu'bne Zem'a!Bu (Abdurrâhmân) senin (ks.rdesin)dir" buyurdu.
Sonra Rasûlullah, nesebi da'vâ konusu olan bu çocugun yüzce Utbe'ye benzedigini gördügünden:
— "Yâ Sevdetu binte Zem'ate!Sen (bundan sonra) bu Abdur-rahmân'dan perdelen!" buyurdu.
Sevde o zaman Peygamber'in zevcesi idi [21].

9- Hürriyeti Sahibinin Ölümüne Baglanmis Müdebber Kölenin Satilip Alinmasi Babi [22]

18-..... Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Biz Ensâr ce-£ mâatinden bir adam, kendisine âid olan bir köleyi "Ben öldükten sonra: hürsün" deyip, müdebber olarak âzâd etmisti. (Sonra bu zât fakir1; düstü ve bu kölenin bedeline muhtâc oldu.) Peygamber (S) o köleyi çagirdi, akabinde o köleyi Nuaym ibn Abdillah satin aldi. (Peygamber parayi o muhtâc sahâbîye verdi.) [23]

Câbir: Bu köle birinci yilda öldü, demistir.

10- Velâ'nin (Âzâd Edenin Âzâd Edilene Mîrâsçî Olma Hakkinin) Satilmasi Ve Hibe Edilmesinin Hükmü) Babi

19-.....Bana Abdullah ibnu Dînâr,haber verip söyle dedi: Ben Ibn Umer{R)'den isittim: Rasûlullah (S) velânin alinip satilmasini ve hibe edilmesini nehyetti, diyordu.

20-.....Âise (R) söyle demistir: Ben Berîre'yi satin aldim. Eski sâhibleri onun velâsinm kendilerine âid olmasi sartini ileri sürdüler. Ben bunu Peygamber'e zikrettim. Peygamber (S):
— "Sen Berîre'yi satin alip âzâd eyle! Çünkü velâ, basilip damgalanmis gümüs parayi verene âiddir" buyurdu.
Ben de Berîre'yi âzâd ettim. Akabinde Peygamber, Berîre'yi çagirdi da onu (henüz köle bulunan kocasi Mugîs'ten) muhayyer kildi. Berîre bu muhayyer kilinmasi üzerine:
— Eger kocam bana söyle söyle verse bile, ben onun yaninda sabit olmazdim, dedi de, kendi [24]

nefsini tercih etti .

11- Bâb: Bir Adamin Kardesi Yâhud Amcasi Müsrik Bulunup Da Esîr Alindigi Zaman, Fidye Verilip Esirlikten Kurtarilir Mi? [25]

Ve Enes dedi ki: el-Abbâs, Peygamber'e: Bu maldan bana da ver. Çünkü ben kendim için de, Akîl için de fidye vermistim, dedi [26].
Buhârî söyle dedi: Alî ibn Ebî Tâlib'in de, kardesi Akîl'den ve amcasi Abbâs'tan elde etmis oldugu bu ganimetin içinde bir nasibi vardi [27].

21-.....Enes (R) söyle tahdîs etmistir: Ensâr'dan bir takim kimseler Rasûlullah'tan izin istediler ve: Bize izin ver de kizkardesimizin oglu Abbâs lehine, kendini esirlikten kurtaracak olan fidyesini ona terkedelim, dediler. Rasûlullah (S): "Onun fidyesinden bir tek dirhemi de terketmeyeceksiniz" buyurdu [28].

12- Müsrikin Âzâd Etmesi(Nin Hükmü) Babi

22-.....Hisâm söyle dedi: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr söyle haber verdi: Hakîm ibn Hizâm (R) Câhiliyet zamaninda yüz tane köle âzâdfamis ve yüz tane (kurbanlik) deve sevketmisti. Müslüman olunca da (hacc mevsiminde) yüz tane kurbanlik deve sevket-mis ve yüz tane köle âzâd eylemistir. Hakîm söyledi ki: Ben Rasûlullah'a sorup söyle dedim:
— Yâ Rasûlallah! Birtakim seyler hakkinda re'yini bana söyler misin? Ben Câhiliyet devrinde (sadaka, köle âzâd etme gibi) birtakim isler yapiyor ve bunlarla taabbüd ediyordum, yâni bunlarla insanlara hayir ve iyilik yapmayi, Allah'a da yakinlik kazanmayi istiyordum (Bunlarda benim için bir ecir vcsevâb var midir? dedim).
Hakîm dedi ki: Rasûlullah (S):
— "Sen, senin lehine geçmis olan hayirlar üzerine müslümân "oldun" buyurdu [29].

13- Arab'dan (Esîr Alarak) Köleye Mâlik Olup Da Bunu Hibe Eden, Satan, Onunla Cinsî Münâsebet Yapan, Fidyesini Veren Ve Çoluk Çocugu Esîr Alan Kimse Babi [30]

Ve Yüce Allah'in su kavli:
"Allah söyle bir mesel getirdi: Hiçbir seye gücü yetmeyen memlûk bir kul, bir de (hürr) bir zât ki, kendisine tarafimizdan güzel bir rizk nasîb etmisiz de o bunu gizli asikâr harcayip duruyor; bunlar hiç müsâvî olurlar mi? Bütün hamd Allah hndir. Hayir, onlarin çogu bilmezler" (en-Nahi: 75) [31].

23-.....Ibnu Sihâb söyle demistir: Urve söyle zikretti: Mervan ibnu'l-Hakem ile el-Misver ibn Mahrame, Zuhrî'ye söyle haber vermislerdir: Peygamber (S) -Huneyn seferinde- kendisine Hevâzin

hey'eti geldigi ve ondan mallarini ve esirlerini geri vermesini istedikleri zaman ayaga kalkti da söyle buyurdu:
— "Sübhesiz benim beraberimde su görmekte oldugunuz insanlar vardir. Bana sözün en sevimlisi, en dogrusudur. Simdi siz iki taifenin birini tercih ediniz: Ya mali, ya da esirlerinizi. Ben onlarin temsilci hey'eti gelir diye esirlerin taksimini geri birakmis idim".
Ve Peygamber Tâif'ten (Ci'râne'ye)döndügü zaman on buka-dar gece Hevâzin hey'etinin gelmesini beklemis idi. Hevâzin hey'etine, Peygamberdin onlara ancak iki sikktan birini geri verecegi apaçik belli olunca, onlar:
Âyet hakkinda bir tefsir söyledir:
— Biz esirlerimizin geri verilmesi sikkini seçiyoruz, dediler.
Bunun üzerine Peygamber insanlarin içinde ayaga kalkti, akabinde Allah'i lâyik oldugu kemâl sifatlariyle övdü. Sonra "Amma ba'-du(= Sözün bundan sonrasi)" hitâb faslini söyleyerek su hutbeyi yapti:
— "(Sahâbîlerim!) Su Hevâzin hey'eü kardesleriniz tevbe ediciler olarak bize geldiler. Ben de (hisimlarimin payi olan) esirleri kendilerine geri vermemi uygun gördüm. Sizden her kim esirlerini bu suretle (karsiliksiz vererek) kardeslerinizin gönlünü hos etmeyi severse, bunu yapsin! Sizden her kim de kendi hissesi üzerine (bagli) kalmak (karsiliksiz vermemek) arzu ederse (bu bedeli) biz ona Allah'in bize ihsan edecegi ilk ganimet malindan veririz. Bu kanâatle de böyle yapsin!" buyurdu.
Bunun üzerine halk (hep birden):
— Peygamber'in hatiri için Hevâzin reislerine esirlerini vermekle memnun oluruz, dediler.
Peygamber:
— "Simdi biz sizden esirini vermeye razi olan kimseleri, rizâsi olmayanlardan bilip ayirdedemiyoruz. Haydi siz gidiniz de muvafakat emrinizi is bilir nakîbleriniz bize yükseltsinler!" buyurdu.
Insanlar yerlerine döndüler. Kabilelerin is bilir arifleri, kabileleri halkiyle konustular. Sonra Peygamber'in yanma dönüp herbiri kavminin esirleri geri vermekten memnun olduklarini ve Peygamber'e bu is için izin verdiklerini haber verdiler.
ez-Zuhrî: Hevâzin esirlerinden bize ulasan iste budur, demistir [32].
Ve Enes söyle dedi: Abbâs, Peygamber'e hitaben: Ben kendim için fidye verdim, Akil için de fidye verdim, demistir [33].

24-.....BizeIbnu Avn haber verip söyle dedi: Ben Nâfi'emektûb yazdim. O da bana sunu yazdi: Peygamber (S) -Medine'yi basmak isteyen- Mustalik ogullan üzerine gece baskini yapti. Onlar gafil bulunuyorlardi. Yaylim hayvanlari da su basinda sulaniyordu. Peygamber onlarin kitale girisenlerini öldürdü, zürriyetlerini esir etti. Peygamber o gün Cuveyriye'ye de nail oldu. Nâfi' (mektubunda): Bu hadîsi bana Abdullah ibn Umer tahdîs etmistir; kendisi bu orduda idi, dedi [34].

25-.....Abdullah ibnu Muhayrîz söyle dedi: Ben Ebû Saîd Hudri (R)'yi gördüm de kendisine azli (yâni cinsî yaklasmada meniyi disariya akitmanin dînî.hükmünü) sordum. O da söyle dedi: Biz Rasûlullah'in maiyyetinde Mustalik ogullari gazasina çiktik. Sonunda bizlere Arab esirlerinden birer

esîr düstü. Bu sirada kadinlara çok is-tihâ ve arzu hissetmistik; bekârlik bizlere siddetli olmustu. (Çocuk olup da satisa mâni' olmasin diye) cinsî yaklasmada azl yapmak istiyorduk. Ve azlin hükmünü Rasülullah'tan sorduk. Rasûlullah (S):
— "Azli yapmamaniz sizin üzerinize bir be's degildir. Kiyamet gününe kadar (Ilâhî ilimde) var olacagi mukadder olan her insan, muhakkak var olacaktir" buyurdu [35].

26-.....Burada iki senedle gelen hadîste Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Benû Temîm kabilesi hakkinda Rasûlullah'tan su üç sözü söylerken isittigim zamandan beri, Benû Temîm kabilesini sevmekte devam ediyorum:
a. Rasülullah: "Temîmîler ümmetimin Deccâl'a karsi en siddetli olan bir sinifidir" buyuruyordu.
b. Benû Temîm'in zekât mallari gelmisti. Bunun üzerine Rasülullah (S): "Bu mallar kavmimizin sadakalaridir" buyurdu.
c. Âise^nin yaninda Benû Temîm kabîlesinden esir bir kadin vardi. Rasülullah, Âise'ye: "Bu esîr kadini âzâd et! Çünkü o Ismâîl neslindendir" buyurdu [36].

14- Cariyesini Güzel Edeblendiren Ve Ona Ilim Ögreten Kimsenin Fazileti Babi

27-.....Ebû Mûsâ (R) söyle demistir: Rasülullah (S) söyle buyurdu: "Kendisi köle bir kiza mâlik olup da onun ihtiyâçlarina harcama yapan -diger bir rivayette: Ona ilim ögreten- ona ihsan edip güzellestiren, sonra da onu hürriyete kavusturan ve onunla evlenen kimsenin iki ecri vardir"[37].

15- Peygâmber(S)'In: "Köleler sizin kardeslerinizdir. Onun için onlara yemekte oldugunuz yemeklerden yediriniz" Kavli Babi [38]

Bir de Yüce Allah'in su kavli:
"Allah'a ibâdet edin, O'na hiçbirseyi ortak tutmayin. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakin komsuya, uzak komsuya, yaninizdaki arkadasa, yolda kalmisa, sag elinizin mâlik oldugu kimselere (memlûklerinize) iyilik edin. Allah kendini begenen vedâima böbürlenen kimseyi sevmez" (en-Nisâ: 36) [39].
Ebû Abdillah Buhârî söyle dedi: "Zil-Kurbâ",
"Yakin"; "Ve'l-Cunub", "Yabanci", "el-Câru'l- Cunüb", yânî "Yolculuktaki arkadas" demektir [40].

28-..... Bize Vâsil el-Ahdeb tahdîs edip söyle dedi: Ben el- Ma'rûr ibn Suveyd'den isittim; söyle dedi: Ben Ebû Zerr el-Gifârî (R)'yi -Rebeze'de- kendi üzerinde bir hülle, kölesinin üzerinde de bir hülle oldugu hâlde gördüm. Biz Ebû Zerr'e, kölesine de kendi elbisesinden giydirmesini sorduk. Ebû Zerr söyle dedi: Ben (bir kerre) bir adamla sövüstüm (onu anasindan dolayi ayipladim). O da beni Pey-gamber'e sikâyet etti. Bunun üzerine Peygamber (S) bana:
— "Sen onu anasindan dolayi ayipladin mi?" buyurdu, ve sonra sunlari söyledi:

— "Sübhesiz sizin kardesleriniz, sizin hizmetçilerinizdir, Allah onlari sizin ellerinizin altina (yânî mülk ve kudretinizin altina) koymustur. Her kimin eli altinda kardesi bulunursa, ona yediginden yedirsin, giydiginden giydirsin. Ve onlara güçleri yetmeyecek (zahmetli) isler yüklemeyiniz. Sayet onlara zahmet verecek isler yüklerseniz, onlara yardim ediniz" [41].

16- Rabb'inin Ibâdetini Güzel Yaptigi, Efendisine De Dogru Ve Iyi Is Yaptigi Zaman Böyle Kölenin (Ecri) Babi

29-.....Ibn Umer (R)'den (söyle demistir): Rasûlullah (S): "Köle efendisine dogru ve iyi is yaptigi ve Rabb 'inin ibâdetini de güzel yerine getirdigi zaman, bu köle için iki ecir vardir" buyurdu.

30-.....Ebû Mûsâ el-Es'arî (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu-: "Her kimin kendine âid bir köle kadini olur da o, bu köle kadim egitir ve egitimini güzel yapar, onu hürriyete kavusturur ve onunla evlenirse, iste böyle kimsenin iki ecri vardir. Hem Allah'in hakkini, hem de efendilerinin hakkini eda edip yerine getiren herhangi köle için de iki ecir vardir".

31-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den isittim; söyle diyordu: Ebû Hureyre (R) söyle dedi: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Salih olan memlûk kul için iki ecir vardir". (Ebû Hureyre söyle dedi): "Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, eger Allah yolunda cihâd etmek, hacc yapmak ve anama itaat ve iyilik etmek olmasaydi, muhakkak köle oldugum hâlde ölmemi arzu ederdim".

32-.....Ebû Hureyre (R) söyle dedi: Peygamber (S): "Rabb'inin ibâdetini güzel yapmakta ve efendisi için de iyilik ve dogrulukla is yapmakta olan herbirinize ne mutlu" buyurdu [42].

17- Köleye Karsi Büyüklenmenin Kerîhligi Ve Insanin : Kendi Kölesine "Kulum, Cariyem" Demesinin Hükmü Babi

Ve Yüce Allah söyle buyurdu:
"Içinizden bekârlari ve kölelerinizden, cariyelerinizden -h sâlih olanlari evlendirin..." (en-Nûn 32);
keza söyle buyurdu: "Hiçbirseye gücü yetmeyen memlûk bir kul... " (en-Nahl: 75);
'Kapinin yaninda kadinin efendisine rast geldiler" (Yûsuf: 25);
"Sizden kim hürre ve müslümân kadinlari nikâhla alacak bir bolluga güç yetistiremezse, o hâlde sag ellerinizin mâlik oldugu mü'min cariyelerinizden (alsin)" (en-Nisâ: 25);
"Bu ikisinden kurtulacagini bildigi kimseye: Beni efendinin yaninda an, dedi" (Yûsuf: 42) [43].
Peygamber (S) (Sa'd ibn Muâz için Ensâr'a):
'Efendinize ayaga kalkin" buyurdu [44]. Yine Peygamber (S): "Sizin seyyidiniz, yânî efendiniz kimdir (yâ Seleme
ogullan)?" demistir [45].

33-.....Abdullah ibn Umer (R)'den: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Kul efendisine iyilik ve dogrulukla hizmet eder ve Rabb'i-nin ibâdetini de güzel yaptigi zaman onun ecri iki kat olur" [46].

34-..... Ebû Mûsâ(R)'dan: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Rabb'inin ibâdetini güzel yapmakta ve üzerinde hakk, nasihat, tâat vazifesi bulunan efendisine de bu vazifelerini tam yerine getirtmekte bulunan kölenin de iki ecri vardir".

35-.....Bize Ma'mer (ibn Râsid), Hemmâm ibn Münebbih'ten haber verdi ki, o, Ebû Hureyre(R)'yi Peygamber'den hadîs söylerken isitmistir. Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Sizin herhangi biriniz (kölesine): Rabb 'ini doyur, rabb 'ine abdest aldir, rabb 'ine su içir! diye hitâb etmesin. Köle de: Efendim, velî ni'metim! desin. Yine sizin herhangi biriniz (kölesine): Kulum, cariyem! demesin. Fakat: Yigidim, kizim, oglum! diye hitâb etsin"[47].

36-..... Ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Her kim köleden olan payini âzâd eder ve kendisinin kölenin kiymetine ulasacak derecede mali da varsa, kölenin âdil suretle kiymeti ta'yîn olunur da köle onun malindan hürriyete kavusturulur. Sayet âzâd edenin mali yoksa, köleden âzâd ettigi hissesini âzâd etmis olur [48]

37-..... Bana Nâfi', Abdullah ibn Umer (R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Her birerleriniz birer çobandir ve elinin altindakilerden sorumludur. Insanlar üzerinde bulunan devlet baskani da bir çobandir ve o da idaresinde bulunan insanlardan sorumludur. Erkek insan da ev halki üzerinde bir çobandir ve o da ev halkindan sorumludur. Kadin da kocasinin evi ve çocuklari üzerinde bir çobandir; o da bunlardan sorumludur. (Hizmetçi) kul da efendisinin mali üzerinde bir çobandir ve o da bundan sorumludur. Dikkat edin! Her birerleriniz çoban ve her birerleriniz kendi eli ve idaresi altindakilerden sorumludur" [49]

38-.....ez-Zuhrî söyle dedi: Bana Ubeydullah tahdîs edip söyle dedi: Ben Ebû Hureyre'den ve Zeyd ibn Hâlid (R)'den isittim. Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Bir câriye zina ettigi zaman onu kamçilayin. Sonra yine zina ettiginde onu yine kamçilayin. Sonra yine zina ettiginde ona yine kamçilama cezasi uygulayin. Üçüncüde yâ-hud dördüncüde o cariyeyi kildan örülmüs bir ip bahâsiyle de olsa satiniz!"[50]

18- Bâb: Bir Sahsa Hizmetçisi Yemegini Getirdigi Zaman (Onun Da Yemesi Için Beraberinde Oturtsun)

39-.....Ebû Hureyre (R), Peygamber(S)'in su hadîsini söylemistir: "Sizden birinize, hizmetçisi yemegini getirdigi zaman eger hizmetçiyi beraberinde oturtmazsa, efendi hizmetçisine bir yâhud iki lokma veya bir yâhud iki çignem sunsun. Çünkü o yemegin yapilip hazirlanmasi isini bu hizmetçi

üzerine almistir"[51].

19- Bâb:

“Köle, efendisinin malinda bir çobandir"; Peygamber ; (S), mali efendiye nisbet etti [52]

40-.....Abdullah ibn Umer (R), Rasûlullah (S) söyle buyururken isitmistir: "Her birerleriniz birer çobandir ve elinin altindakilerin lâyikiyle korunmasindan sorumludur. Devlet baskani da bir çobandir ve idaresi altmdakilerden sorumludur. Erkek de ailesi içinde bir çobandir; o da idaresinde olanlardan sorumludur. Kadin da kocasinin evinde bir çobandir; o da idaresi altindakilerin iyi korunmasindan sorumludur. Hizmetçi de efendisinin malinda bir çobandir; o da elinin altindaki emânetlerden sorumludur".
Ibn Umer dedi ki; Ben bunlari Peygamber'den isittim. Bir de Peygamber'in söyle buyurdugunu zannediyorum: "Insan babasina âid malda da bir çobandir ve elinin altmdakilerden sorumludur. Böylece her birerleriniz çoban ve her birerleriniz güttüklerinden sorumludur" [53]

20- Bâb:

'Insan köleyi dövdügünde yüzüne vurmaktan sakinsin"[54].

41-.....Burada ayri ayri iki senedle Ebû Hureyre'den getirilen bu hadîste Peygamber (S): "Sizden biriniz (îcâb-i hâlinde) dövdügü zaman yüze vurmaktan sakinsin" buyurmustur [55].

---

[1] Bu Kitâb ve Bâb unvanlari el-Câmi'u's-Sahîh'm çesitli nüshalarinda degisik sekillerde gelmistir. Buradaki basliklarin tertibi Nesefî'nin rivayet ettigi sekildir. Aynî de bunu almistir.
el-Itk, lügatte kuvvet ve daha birçok ma'nâlara gelir. Dilimizde hürriyet ve kul âzâd olmak ma'nâlannda kullanilir. Kelime isim ve masdar olur. Mas-dar oldugunda köle âzâd olmak ve köle âzâd eylemek ma'nâsinda lâzim ve mü-teaddî olur.
Seriat istilahinda Itk, ser'î hükmün memlûke bahsettigi bir kuvvettir ki, bununla memlûk üzerinden mülkiyet zail olur ve hukukî tasarruflara mâlik olur. Itk, Rikk mukaabilidir. Rikk (yânî kölelik) de ser'î bir za'ftir ki, bu za'f o mem-Iûkü hukukî ve medenî tasarruflardan âciz birakir...
[2] Imâm Buhârî bâb unvanindan sonra köleleri hürriyete kavusturmanin fazîletini en belîg sekilde ifâde eden bu âyetleri getirmistir. Bu âyetler biraz üst ve alt ta-raflariyle söyle bütünlenir"O (insan) kendisini hiçbir gören olmadigim mi saniyor? Biz ona vermedik mi iki göz, bir dil, iki dudak? Biz ona iki de yol gösterdik. Fakat o, sarp î& yokusa saldiramadi (onu asip geçemedi). Bu sarp yokusun ne oldugunu sana hangi sey bildirdi? O, kul âzâd etmektir, yâhud salgin bir açlik gününde yakinligi olan bir yetime yâhud toprakta sürünen bir yoksula yemek yedirmektir. Sonra da (o sarp yokusu asip geçerken) îmân edenlerden olmak ve birbirlerine sabri tavsiye, merhameti tavsiye edenlerden olmaktir, iste bunlar sagcilardir. Ayetlerimize küfredenler ise solcularin tâ kendileridir ki, (onlarin cezasi) üzerlerine '$; kapilari simsiki kapatilmis bir atestir" (el-Beled: 7-20).
Bu âyetler beseriyeti esirlikten hürriyete, açliktan tokluga, felâketten saadete götürmenin faziletine en belîg delîl ve ayni zamanda eskimez hürriyet, saadet ve medeniyet düstûrlaridir.
[3] Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Buhari bunu Yeminlerin Keffâretleri Kitâbt'nda da; Müslim de Itk'ta getirmistir.
Sârih Aynî'nin tesbîtine göre köleleri hürriyete kavusturmanin fazîletini ögreten bu hadîs ondört sahâbî tarafindan rivayet edilmistir ki, hepsi meâlen birbirine çok yakindir. Hadîsin son fikrasi saadet asnndaki iktisâdi vaziyeti, o devirde bîr dînârin on dirheme denk oldugunu bildirmektedir.
[4] Hadîsin basliga delîlligi, ikinci fikrasinda apaçiktir.
Peygamber bu hadîsinde en faziletli olan amelleri sirasiyle bildirmistir. Hadîsin son fikrasinda topluluga hiçbir faydasi dokunmayan kimse bahis konusudur. Böylesinin de en faziletli hayâti, serrinden, kötülüklerinden insanlari ve cemiyeti masun birakmasidir. Mâdejn ki insanlara yardim ve iyilik yapmaktan uzaktir, bari zarari dokunmasin. Bu da onun menfaati ve günâhtan korunmasi bakimindan sadaka yapilan bir sadakadir diye ifâde edilmistir.
[5] Hadisin basligi uygunlugu meydandadir. Böyle büyük ilâhî musibetler arasinda topluca günâhlardan tevbe etmek ve hayirlar islemek mustehab olur. Çünkü hayirlar,

azabi def eder.

[6] Bu hadîs, bundan önce geçenin bir baska rivayetidir, basliga uygunluklari orada da belirtilmisti

[7] Buhârî bu bâb altinda ibn Umer hadîsini alti yoldan olmak üzere getirmistir ki, bu yollar ortak kölenin hürriyete kavusmasi hükümlerini ve birçok fasillari sâmil bulunmaktadir. Bu hadîslerin bahisleriyle ilgili olan bâzi seyleri "Ortaklar arasindaki esyalarin âdil surette kiymetlerinin takdir ve ta'yîn olunmasi bâ-bi"nda zikretmistik.

[8] Bu sözer, Nafi'nin kendinden söyledigi bir görüsü ise, bu munkati' ve m^k olur sayet hadîse dâhil ise mevsûl ve merfû' olur. Bâzi âlimler bu sekk ,1e kölenin çalistirilmasinin terkine istidlal etmek istemislerdir.

[9] Yânî bunlar köIenin tamâmina yetecek mali olmayan kimse hakkindaki "Köleden âzâd ettigi hissesi âzâd olmustur" firkasini zikretmeden rivayet etmislerdir. Burada topluca Isimleri verilen alti imâmin rivayet etmis olduklari bu hadîsleri, basta Müslim olmak üzere, diger birçok hadîs imamlari muttasil sened-lerle kendi hadîs kitâblarmda getirmislerdir.

[10] Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir.

[11] Buhârî bu mutâbaalarla hadîsteki "Kölenin çalistirilmasi" fikrasina "Bu mahfuz degildir" diye ilisenleri, Su'be'nin bu hadîsi kisaltmis olmasini haber vererek cevâblamak ve i'tirâzlan reddetmek istemistir

[12] Taberânî, Ibn Abbâs'tan merfû' olarak: "Kadin bosamak ancak iddet için hürriyet vermek de ancak Allah rizâsi için olur" hadîsini rivayet etmistir Buhari -nin muradi, niyetin muteberligini isbâttir. Zîrâ hürriyet vermenin Allah için olmasi, ancak kasd ile zahir olur (Kastallânî).

[13] Bu, Umer Ibnu'l-Hattâb hadîsinden bir parçadir.

[14] Buhârî geçen Umer hadîsinden, unutan ve yamlan kimseden, bunlarin niyetleri
olmadigi için hürriyet vermenin vâki' olmayacagini IstInbât etmis gibidir. Bu mes'eledeki görüs ayriligi ve tafsilât, yerinden incelenir.

[15] Hadîsin basliga uygunlugu "Gönüllerin sessizce konustugu vesvese" sözünde-dir. Çünkü vesveseye, kalbe Iyice yatisip yerlesmedigi zaman i'tibâr yoktur. Unutan ve yanilan da böyledir; onlar için de kalbin bir nesneye yatisip yerlesmesi yoktur (Kastallânî).

[16] Bu Umer'in rivayet ettigi meshur niyet hadîsidir ki, basliga delâleti meydandadir. Bunun açiklamasi el-Câmi'u's-Sahîh'm basinda genisçe verilmis idi.

[17] Hadisin basligi uygunlugu " Ben seni onun hürr olduguna sâhid yapiyorum"
Hadisin sonundaki siir, Ebû Hureyre'nindir yâhud kölesinindir veyâhud da Ebû Mersed-.el-Ganevî'nindir de Ebû Hureyre bunu mesel ve misal edinip okumustur. Bu siirde yorgunluktan ve seferden elem ve aci duyma vardir (Kas-tallânî).

[18] Buhârî bu bâb altinda bu Ebû Hureyre hadîsini ayri ayri senedlerden bâzi lâfiz fazlaliklariyle getirmis ve böylece hadîsler birbirindeki mübhemlikleri gidermistir. Sonuncu hadîsteki son ifâde kinaye nev'indendir. Amma "O hürrdür" yâhud"Hürr kilinmistir" yâhud "Ben onu hürr kildim" sözlerine gelince, bunlar sarihtir; bir niyete muhtâc olmaz.. (Kastallânî).

[19] Çocuk anasinin satilip satilmayacagi mes'elesinde imamlar arasinda görüs ayriligi oldugu için, Buhâri buradaki hükmü zikretmemistir.

[20] Bu ta'lîk senedli ve uzun olarak îmân Kitâbi'nda "Cibril'in Peygamber'e îmân dan sormasi bâbi"nda geçmisti.

[21] Hadîsin basliga uygunlugu "Bu benim kardesimdir; babamin dösegi üzerinde dogmustur" sözünde ve Peygamber'in o çocugu onun kardesi olmakla hükmet-mesindedir. Çünkü bunda çocuk anasinin subûtu vardir

[22] Yâni müdebber kölenin satilip alinmasi caiz olur mu olmaz mi? Bu baslik ayniyle Buyu' Kitâbi'nda da geçti.

[23] Hadîsin basliga uygunlugu açiktir. Hadîs basligin hükmünü açiklamaktadir. Çünkü Buhârî basligi mutlak getirmistir. Hadîs Buhârî'nin görüsünün müdebberin alinip satilmasinin cevazi olduguna delâlet etmistir (Aynî)

[24] el-Velâ: Baslikta da belirtildigi gibi, kisinin mâlik bulundugu bir sahsi âzâd etmesi sebebiyle, âzâd edenle âzâd edilen arasinda devam eden hükmî yakinliktir ki, bu yakinlik sebebiyle âzâd eden, âzâd edilenin mirasina hakk kazanir. Hadîsler basligin hükmünü açikça belirtmektedir.

[25] Buhârî bu mes'elede görüs ayriliklari oldugu için, haber isteme yolu üzere soru ile getirip, mes'elenin hükmünü beyân etmedi

[26] Enes'in bu hadîsi Salât Kitâbi'nda "Mescidde taksim ve mescide hurma salkimi asmak bâbi"nda geçmis olan hadîsin bir parçasidir. Oradan da ögrenilebilecegi gibi, Peygamber'e Bahreyn'den büyük bir mal gönderilmisti. "Mali mescide dökün" buyurdu. Bu mal, Peygamber'e gönderilen en bol mal olmustu. Rasû-lullah namaza çiktiginda oraya dönüp bakmadi. Namazi bitirdikten sonra gelip malin basinda oturdu. Her kimi gördüyse ondan bir miktar verdi. Böyle vermekle mesgul iken Abbâs huzura gelip, baslikta belirtilen gerekçe ile mal istedi. Rasûlullah ona "/i/"buyurdu... Abbâs bu sözü ile Bedr'de ugradigi agir ziyani hâtira getirmek istemisti.

[27] Buhârî bunu, kardesin ve amcanin sirf mülkiyetle âzâd olunmayacagini istidlal yerinde zikretmistir. Eger kardes ve benzeri hisimlar sirf mülk ile âzâd olmus olaydi, elbette Abbâs ve Akîl, Alî'nin ganimetten olan hissesi içinde âzâd olurlardi. Çünkü kâfir, dogrudan ganimetle mülk edinilmez. Fakat imâm onu ölüm ve esirlik; kölelik ve fidye arasinda muhayyer kilar... Bu, Ebû Hanîfe'nin görüsüne aykiridir. Ona göre hisim, hisim mülkiyetine girince âzâd olunur.

[28] Peygamber onlara dînde bir nevi1 müsamaha ve yakinlara husûsî muamele olmasin diye bu isteklerine izin ve olumlu cevâb vermemistir (Kastallânî).

[29] Bu Hakîm hadîsinin ifâde ettigi ilk hüküm, kâfirin müslümân olmasi ve müslümân olarak ölmesi hâlinde küfür hâlinde isledigi hayirli islerden sevâb kazanip faydalanmasidir. Küfür üzerine ölürse: Kim îmâni tanimayip kâfir olursa, herhalde bütün yaptigi bosa gitmistir ve o âhirette en çok ziyana ugrayanlardandir" (el-Mâide: 5) âyeti hükmünce kâfirken isledigi hayir isleri bâtil olur.
Hadîsin son fikrasinin ma'nâsim âlimler birkaç türlü te'vîl etmislerdir: a. Sen mazideki hayirlarinin güzelliklerini toplayarak müslümân oldun.
b. Sen, mazide kazandigin güzel tabîatler ile Islâm oldun.
c. Sen Câhiliyet devrinde isledigin hayirlarla iyi bir nâm kazandin ve bu içtimaî serefinle müslümân olduit
d. Islâm'daki hayirlarin hazneler i'tibâriyle fazla olmasi, ecri çogalmasi gibi bir ma'nâya hamledilmek de uzak degildir, denilmistir.
Buhârî bu hadîsi Zekât Kitabi; "Sirk hâlinde sadaka veren, sonra da müslümân olan kimse bâbi"nda da getirmisti. Bunun ma'nâsi ise "Her kim sirk hâlinde sadaka verir,

sonra da müslümân olursa, bunun sadakasi mu'teber olur" demektir.

[30] Buhârî bu baslik altinda dört hadîs zikretmis ve her bir hadîste, satma mes'elesi hâriç, bu basliktaki mes'eîelerin hükümlerini beyân eylemistir.

Buhârî bu basligi baglamakla Arab'in köle yapilip yapilmamasi mes'ele-sindeki meshur ihtilâfi beyân etmek Istemistir. Âlimler cumhuru, Arab esîr alindigi zaman köle yapilmasi caiz olur; Arab, sarti dâiresinde köle bir kadinla evlenirse, bundan dogacak çocuk kadina uyarak köle olur., görüsündedir. Bu konuda aykiri görüsler de vardir

[31] Âyetin basliga münâsebet ciheti söyledir denildi: Yüce Allah memlûk kulu mutlak söyledi, acemî yânî gayri Arab olmakla kayitlamadi. Bu da köle olmak mes'-elesinde Arab ile Arab olmayan arasinda hiçbir fark olmadigina delâlet etmistir (Aynî).

"Allah bu âyette kendisine ortak taninan putlari basli basina tasarruftan âciz memlûk bir abde, kendisini de o kulu nziklariyle besleyen, ona mâlik olan, onda ancak kendisi tasarruf eden, onu kendi malindan infâk eyleyen hürr bir efendiye temsil buyurmustur. Kul ile efendi bir cinsten ve ikisi de mahlûk oldugu hâlde birbirine es ve müsâvî olamazlarsa, yaratilanlarin en âcizi putlarla Ganî ve Mutlak Kaadir olan Allah nasil müsâvî olabilir?" (Beydâvî).

[32] Hadîsin basliga uygunlugu "Arab'dan bir esire mâlik olan ve hibe eden" kav-lindedir. Bu hadîs, Vekâlet Kitâbi'nda da geçmisti.

[33] Enes'in bu rivayeti de yakinda senediyle geçmisti.

[34] Hadîsin basliga uygunlugu "Zürriyetlerini esîr etti" sözündedir.

[35] Basliga uygunlugu "Arab esîrlerinden birer esîre nail olduk, herbirimiz cima' etti..." sözündedir. Bu hadîs, sahâbîlerin kendi hisselerine düsen esîr kadinlarla cinsî yaklasmaya ittifak ettiklerine delâlet etmistir. Ancak bu cinsî temas, âlimlerin icmâiyle ancak raTiimlerin temizlenmesinden sonra olur.

el-Azl: Bir seyi yerinden ayirmaktir. Fikihta cinsî temas zamaninda kadin gebe kalmasin diye, erkegin nesil suyunu kadinin içine indirmeyip disa çikarmasidir. Safiî, köle kadinla mutlak olarak azlin cevazini; hürre'de Ise izni ile ¦ cevazim tercih etmistir.

Hadîsin son cümlesindeki "Lâ"yi zâid kabul ederek, söyle de ma'nâ verilmistir: "Azli yapmaniz sizin aleyhinize birsey degildir".

[36] Bu hadîste Arab'in da diger gayri Arab milletler gibi esîr edilmesinin ve.onlara mâlik olunmasinin cevazina delîl vardir. Ancak onlarin hürriyete kavusturulmasi daha faziletlidir.

Benî Temîm, Mudârîler içinde büyük bir kabiledir ve Temîm ibn Murr ibn Edd ibn Ilyâs ibn Mudârr'a mensûbdur. Bunlar Basra, Necd ve Yemâme aralarinda otururlardi, dokuzuncu hicret asrina kadar devam etmis, sonra dagilmislardir.

Peygamber'in "Bu mallar bizim kavmimizin sadakalaridir" diye Temîmî-ler'i kendisine nisbet buyurmasi, TemîmîIer'in nesebi Peygamber ile Ilyâs ibn Mudâr'da birlesmis olmasindandir.

[37] Hadisin basliga uygunlugu "Onun iki ecri vardir" sözündedir. Bu ecirler, ögretme ve hürriyete kavusturma ecirleridir üretmesi bâbi"n-Buhârî bunu Ilim Kitâbi'nda; "Kisinin cariyesini ve ehlim ögretmesi onda daha tamam olarak getirmistir.

[38] Buhârî bunu Ebû Zerr ve Câbir hadîsinden olmak üzere J^^f^S senediyle, ma'nâ olarak rivayet etmistir. Bu hadîsi bnu Mende ile^Ebui Davud da rivayet etmislerdir. Bu, kismen Müslim, ehCâmi'u's-Sahih, ez-Zuhd ve r Rekaaik Kitâbi"nda Câbir'in uzun hadîsi ve Ebu'l-Yeser kissasi babi ndamev-cûddur: Rasülullah (S): "Kölelere yediklerinizden yedirin, giydiklerinizden Sivdirin" buyuruyordu (VIII, 2302 "3007").

[39] Buhârî bu âyeti, içinde kölelere iyilik etmek emredildigi için buraya koymustur.

[40] Bunlar Buhârî'nin Ebû Ubeyde'nin Mecâzu'l-Kur'ân Kitâbi'ndan naklettigi tefsirlerdir (Aynî ve Ibn Hacer).

[41] Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Bu hadîs îmân Kitâbi'nin "Câhiliyet isinden olan ma'siyetler bâbi"nda da az farkla geçmisti.

Velîd ibn Müslim'in munkati' suretle rivayetine göre sövülen zât Bilâl Habesî (R) imis. Ebû Zerr ona: "(ii_pi ^ u'= Ey siyah kadinin oglu!" diye sövmüs. Bilâl'in sikâyeti üzerine Peygamber'in bu azarlamasi meydana gelince, Ebû Zerr yanagini yere koymus ve: "Bilâl ayagiylc basmadikça yanagimi yerden kaldirmayacagim" diyerek kusurunu affettirmistir.

[42] Bu bâb altinda getirilmis olan bu dört hadîsin basliga uygunluklari bâzisinda lâfizca, bâzisinda ma'nâ yönündendir. 31 rakamli hadîsteki "Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki..." diye devam eden kismin Ebû Hureyre'nin kendi sözü oldugu ve hadîste Rasûlullah'm sözüne karistirilmis müdrec bîr kelâm oldugu ileri sürülmüstür. Bunun için Kastallânî, serhinde o fikranin basina "Ebû Hureyre söyle dedi:" lâfzini getirmis ve böylece iki kismi birbirinden ayirmistir. Biz de hadîsin tercemesinI buna göre yazdik (M.Sofuoglu).

[43] Buhârî bu âyetlerin hepsini "AbdV\ "EmetV (Kulum, cariyem) demenin cevazina delîl olarak zikretmistir. Hadîslerde gelmis olan kisinin, "Abdi, emetî" ve "Rabh'inisula!" ve benzeri ta'bîrlerden nehyedilmesi ise tenzîh içindir, tahrîm için degildir (Aynî).

[44] Buhârî bu hadîsi Ebû Saîd'den olmak üzere Magâzî Kitâbi'nda senediyle getirmistir.

[45] Buhârî bunu da el-Edebu'1-Müfred'de Câbir'den getirmistir. Peygamber'in bu ta'bîrleri söylemis olmasi da bunlarin cevazina delâlet etmistir. Âlimlerin hepsi, hattâ Zahirîler bile bunlari cevaza hamletmislerdir.

[46] Peygamber bu hadîsinde köleyi "Abd", mâlikini de "Seyyid" diye isimledi. Bu isimleme de bu ta'bîrlerin cevazina delildir

[47] Müslim el-Edeb'de ve Nesâî'nin Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyleti adli eserinde, kisinin kölesine böyle hitâb etmemesinin sebebi de söyle rivayet edilmistir: "Çünkü sizler hepiniz Allah'in kulusunuz, hepiniz memlûksunuz"-

[48] Bu hadîs ile baslik arasindaki uygunluk da söyledir: Zenginlik sirasinda kölenin tamamini âzâd etmekle hükmedilmeseydi,elbette o bununla köleye karsi bir bü-yükSenici olacakti (Kastallânî).

[49] Hadîsin basliga uygunluk yeri "Kul da efendisinin mali üzerinde bir çobandir; o da bunlardan sorumludur" cümlesidir. Sübhesiz hizmetçi ve köle efendisinin hizmetinde dürüst calisici ve emâneti ona hakkiyle yerine getirici oldugu zaman, münâsib olan efendinin ona yardim etmesi ve ona karsi büyüklenmemesidir.

Buhârî bu hadîsi Cumua ve Ödünç Isteme Kitâblan'nda da getirmistir.

[50] Hadîsin basliga uygunlugu; câriye zina ettigi zaman ona karsi btiyüklenmenin mekruh olmamasi, ona kamçilama cezasi uygulanmasi ve bu suçu tekrar tekrar islerse ucuz fiatla da olsa satilip elden çikarilmasidir ki, bunlarin hepsi zinâkâr cariyeye karsi büyüklenmeye, haddi asmaya aykiridir (Kastallânî).

Buhârî bu hadîsi Buyu' Kitâbi'nda da biraz farkli olarak getirmisti.

[51] Hadîsin basliga uygunlugu apaçiktir. Bu hadîs isveren ile isçi arasindaki her türlü münâsebetlerin en medenî sekilde yürütülmesinin hârika ve eskimez bir düstûrudur.

[52] Buhârî bununla îbn Umer'in su hadîsine isaret etmis gibidir: "Kim malli bir köle satarsa, o kölenin malt efendisinindir". Buna isaret Buyu' ve Sirk Kitâbla-ri'nda erkek çiçek asilanmis hurma agaci satan kimse bâbi'nda geçmisti. Bu Mâlik, SâflÎ ve Ebû Hanîfe mezhebidir. Çünkü kölelik mülke aykiridir {îbn Hacer, jKastallânî)

[53] Hizmetçinin çobanligi, efendisinin malindan eline birakilmis seyleri korumasi ve ancak efendisinin izni ile çalismasi ve çalismayi tam yapmasidir.

[54] Bu baslik, Buhârî'nin el-Edebu'1-Müfred'de Ebû Hureyre'den rivayet ettigi bir hadîsin lâfzidir. Bu lâfiz Müslim ile Nesâî'nin yine Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri bir hadîste de böyle gelmistir.

[55] Hadîs basligin hemen hemen ayni oldugundan aradaki uygunluk tamdir. Yüz, Insanoglunun en serefli bir parçasidir. En mühim ve hayatî kiymeti bulunan bir hayli organlar orada toplanmistir. Yüz, ayni zamanda bütün vücûdu ve sahsi temsîl eden uzuvdur. Bu sebeblerden dolayi husûsiyle yüze vurulmamasi söylenmistir